Ontginningslandschap

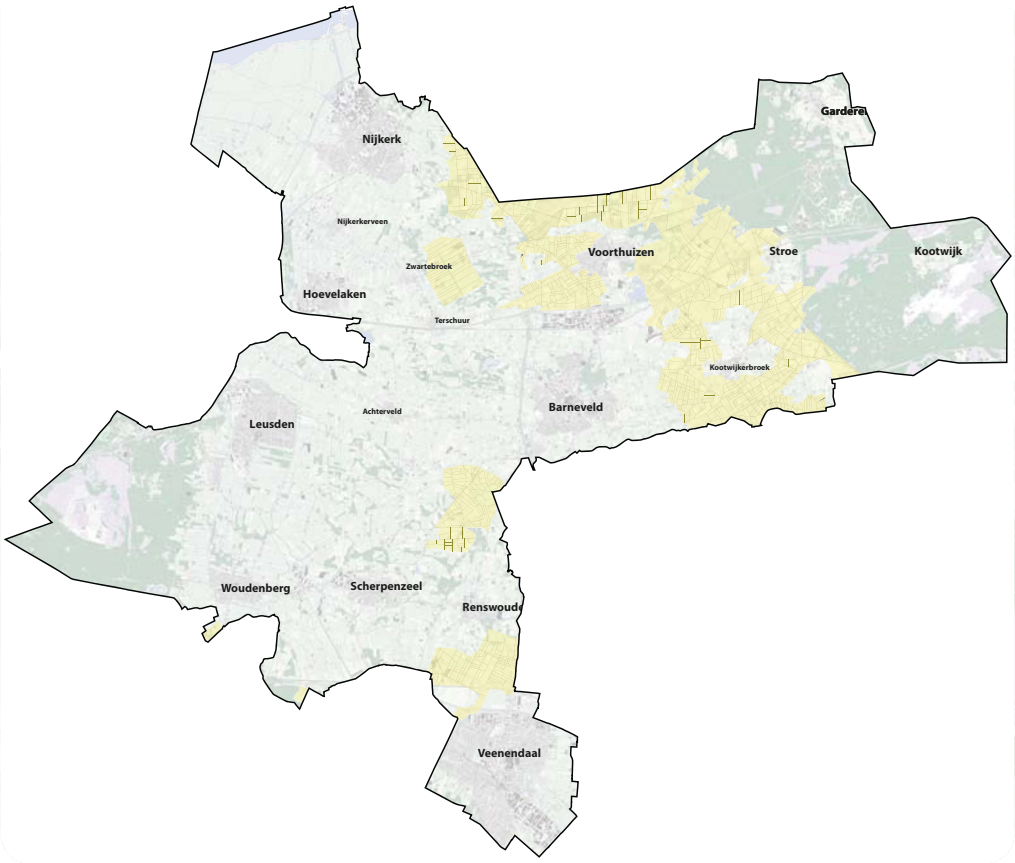

Karakteristieken
Het ontginningslandschap is een open landschap gevormd door regelmatige relatief recente ontginningen van woeste grond. Het wordt gekemerkt door rechthoekige rationele kavels met op enkele plekken (broek) bosjes, (restanten van) heidevelden en kwelgebieden. Er is relatief weinig beplanting.

Ontwikkelingen
In tegenstelling tot het kampenlandschap en het slagenlandschap speelt hier de ontwikkeling naar verdichting die leidt tot versnippering van het landschap.
Door toename van (grote) bebouwing (woningen, boerderijen, schuren) en toename van erfbeplanting is er een ontwikkeling van groene clusters in de ruimte naar een kleinschaliger landschap.
Op veel plaatsen is het ontginningslandschap niet meer

Akker in de buurt van Koorwijkerbroek

herkenbaar, het contrast met aangrenzende landschappen is vervaagd. Op de volgende pagina's is dat te zien door de historische kaart te vergelijken met de huidige situatie.

Koers

Op de kaart twee pagina's verderop is de koers voor het ontginningslandschap opgetekend. Dit is geen plankaart maar een getekende ambitie.
Het streven is om de grootschaligheid en de rationele, orthogonale kavelstructuur sterker beleefbaar te maken. Daarbij wordt ingezet op het verstevigen van het raamwerk van de beplante randen van de ontginningseenheid. Soms kan dat door een oud landschapselement dat op de grens licht, bijvoorbeeld een oude kade, stevig te beplanten. Vaak gaat het om het aanvullen en stevig beplanten van de hoofdwegen. Bosjes en huiskavels liggen daarbij als groene eilanden in het landschap.

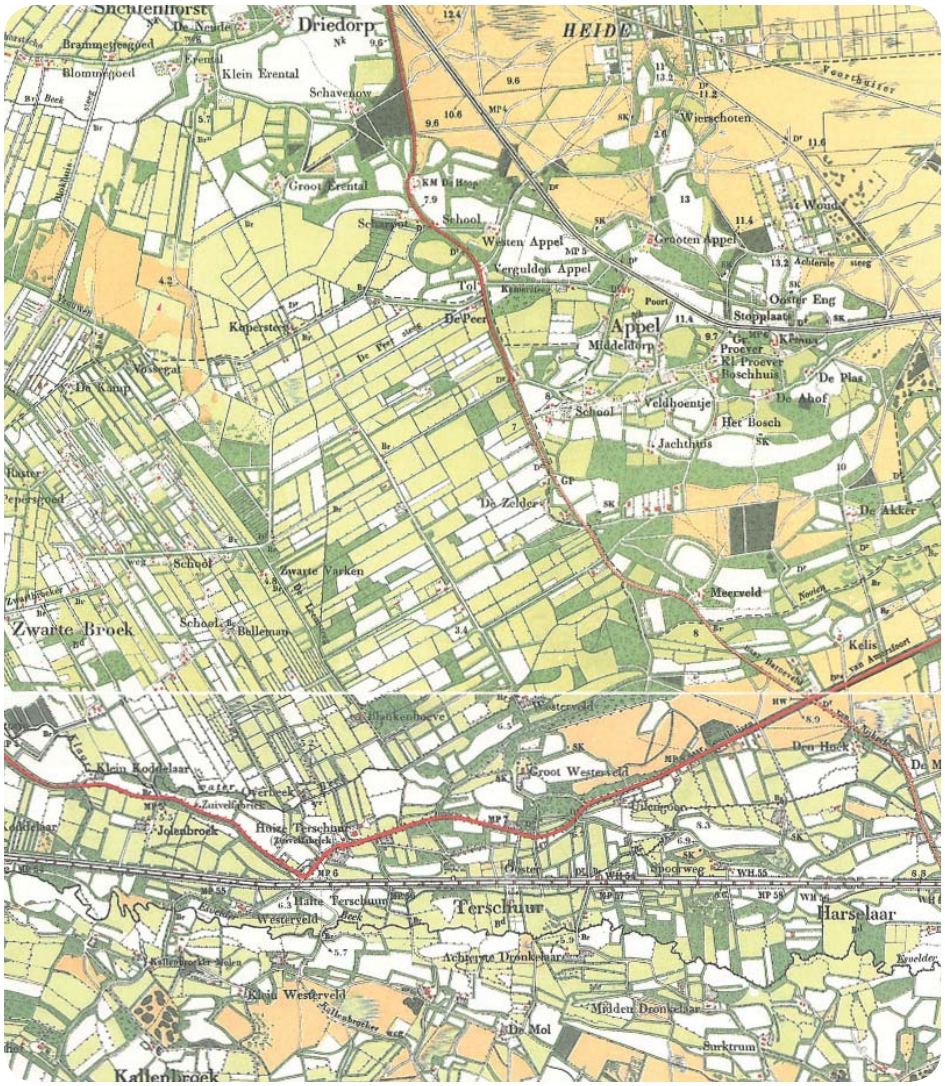
Driedorp
HEIDE
Brammetjeegoed
Blommegoed
Klein Erental
Schavenow
Wierschoten
Groot Erental
School
Westen Appel
Grooten Appel
Verguldeu Appel
Tol
De Peer
Appel
Middeldorp
Ooster Eng
Stopplaats
Kemna
Proever
Boschhuis
De Plas
De Ahof
Veldhoentje
Het Bosch
Jachthuis
De Zelder
De Akker
Meerveld
Kelis
Zwarte Broek
Zwarte Varken
Belleman
Klein Koddelaar
Overbeek
Jolenbroek
Huize Terschuur
Groot Westerveld
Den Hoek
Spoorweg
Terschuur
Harselaar
Achterste Dronkelaar
Klein Westerveld
Midden Dronkelaar
De Mol
Surktrum
Kallenbroek

1880

huidige situatie

Koers voor het ontginningslandschap

Legenda

- Bestaande bebouwing
- Bomen (diverse)
- Woning (nieuw)
- Landgoed (nieuw)
- Schuur (nieuw)
- Sleufsilo
- Voedersilo
- Biovergister
- Windmolen
- Sloot
- Kavellijn
- Hoofdweg
- Secundaire weg
- Toegangsweg
- Pad (onverhard)
- Beek
- Dorp
- Woonkavel (nieuwbouw)
- Woonkavel (bestaand en transformatie)
- Bedrijfskavel
- Natuur
- Erf
- Landgoed
- Bos

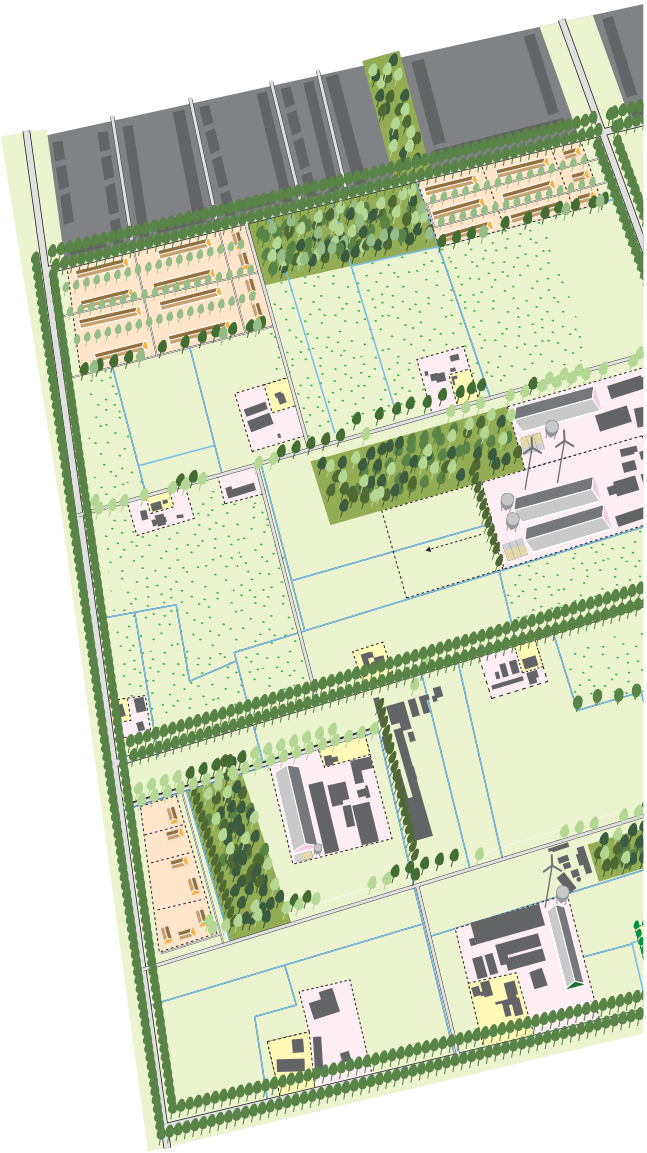

Es- en brinkdorpenlandschap

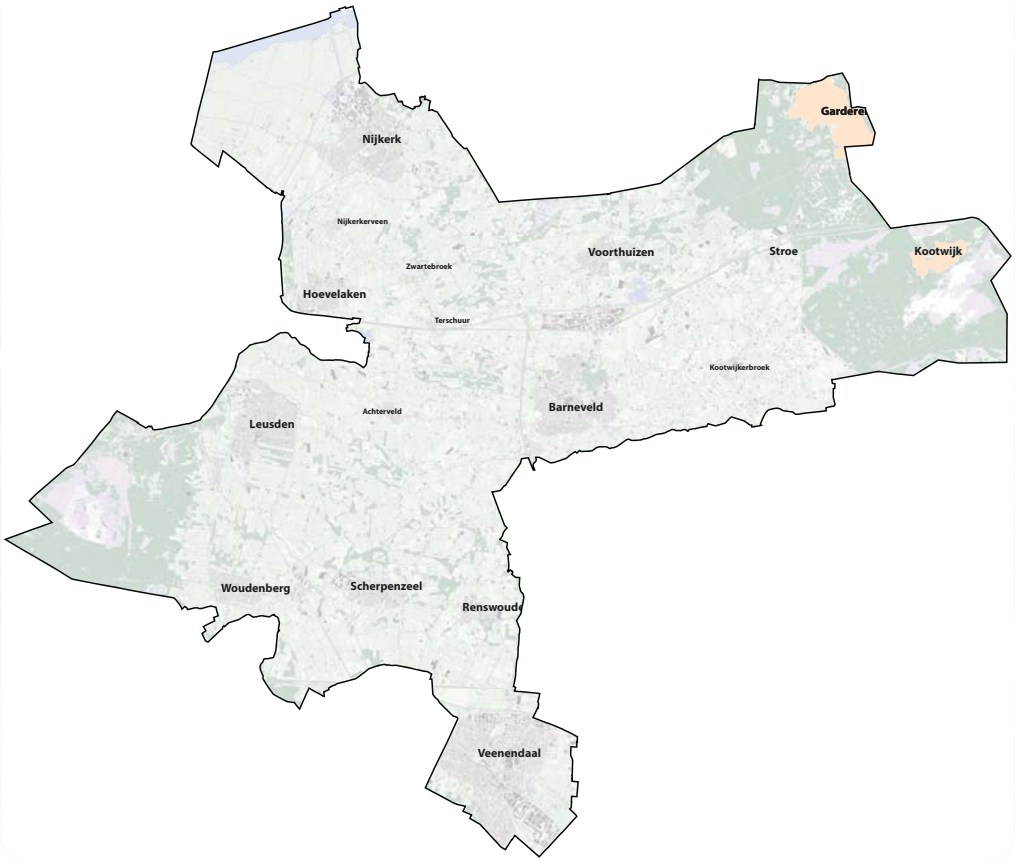

Karakteristieken

Het es- en brinkdorpenlandschap komt op twee plaatsen voor in de gelderse Vallei, bij Garderen en Kootwijk.
Het zijn open enclaves binnen het Veluws bosgebied, met essen (uitgebreide akkercomplexen) om dorpen met gegroepeerde boerderijen. De boerderijen zijn om een collectieve goene ruimte, de brink gegroepeerd. Op de hogere gronden lagen heidevelden die werden beweid en geplagd, inmiddels zijn deze bebosd.

Ontwikkelingen

Door schaalvergroting in de landbouw is er een deel van de esrandbeplanting verloten gegaan. Een grotere ontwikkeling is de toename van bebouwing en boomgaarden, met name langs de hoofdontsluitingswegen, waardoor de gave esstructuur in delen uiteen valt en versnipperd is geraakt.

Es met karakteristieke randbeplanting bij Garderen

Koers
De engen worden zoveel mogelijk open gehouden, het streven is geen opgaande beplanting toe te voegen.
De open ruimtes zijn ook zeer kwetsbaar voor nieuwe bebouwing. Eventuele nieuwe bebouwing wordt geconcentreerd in de reeds verdichte zones, zoals bijvoorbeeld de noord- en zuidpunt van Garderen.
De randen worden zo groen mogelijk gehouden door deze aan te vullen met houtwallen en houtsingels en door aanvullen van het bos. Langs de percelen staan eiken, soms in dubbele rijen.

Voor dit landschap is er, omdat het om een uitwerking in één kwaliteitsblad gaat, geen kaart bij de koers getekend.

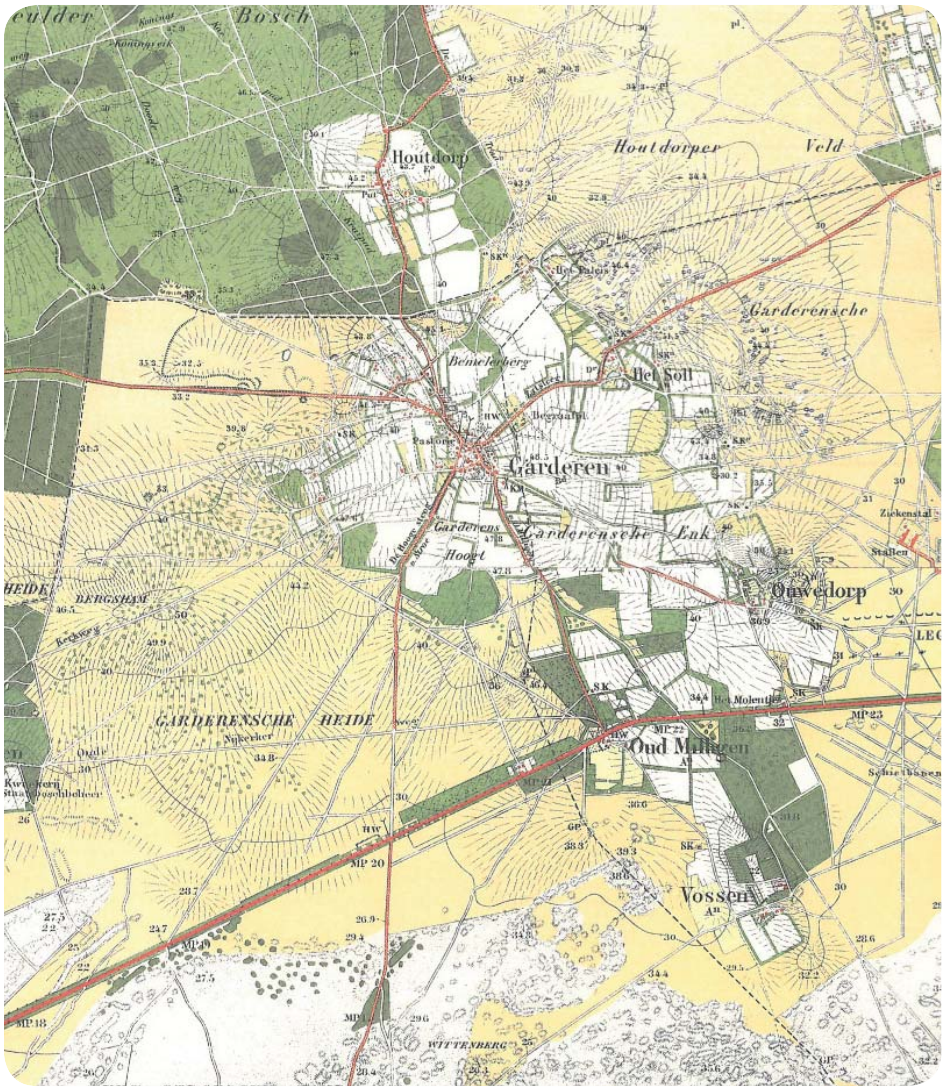
Bosch
Houtdorp
Houtdorper Veld
Garderensche
Het Soll
Garderen
Garderensche Enk
Hooet
Onwedorp
GARDERENSCHE HEIDE
Oud Milligen
Vossen
WITTENBERG

1880

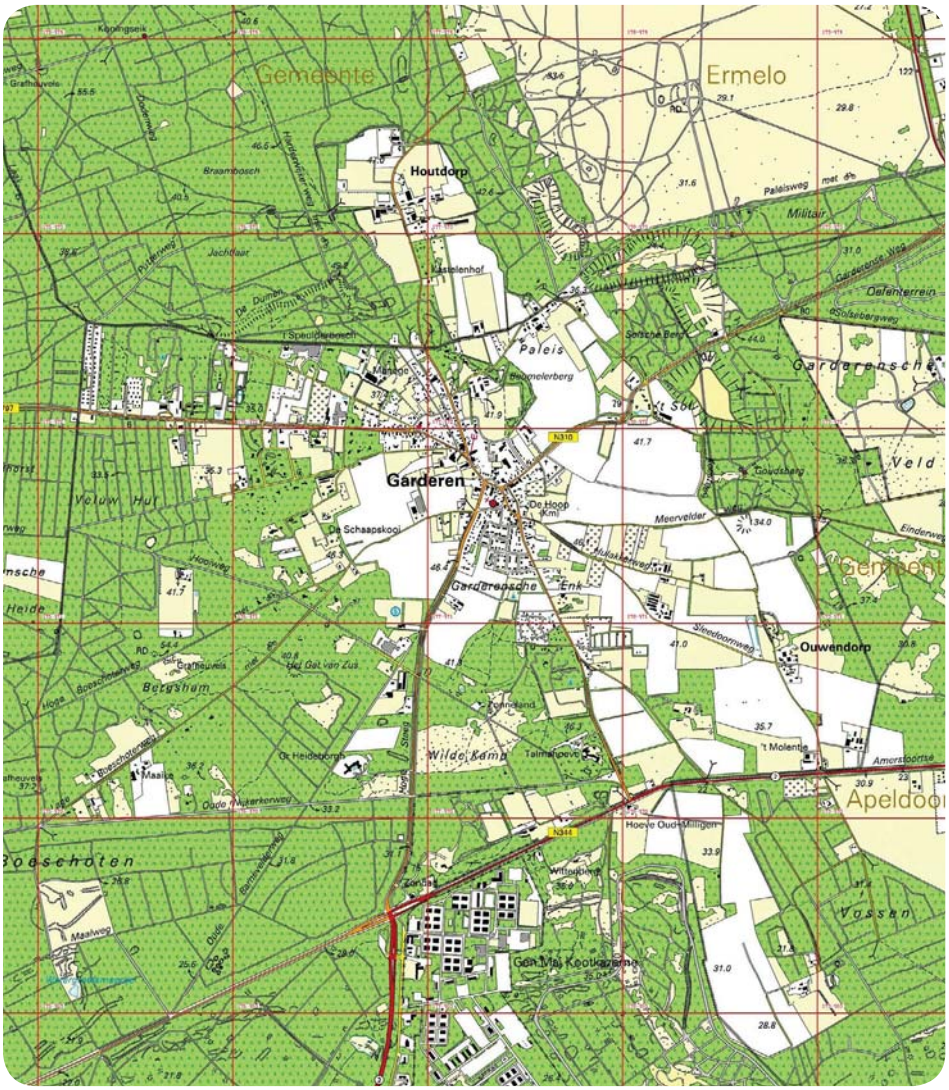

huidige situatie

Beken en griften

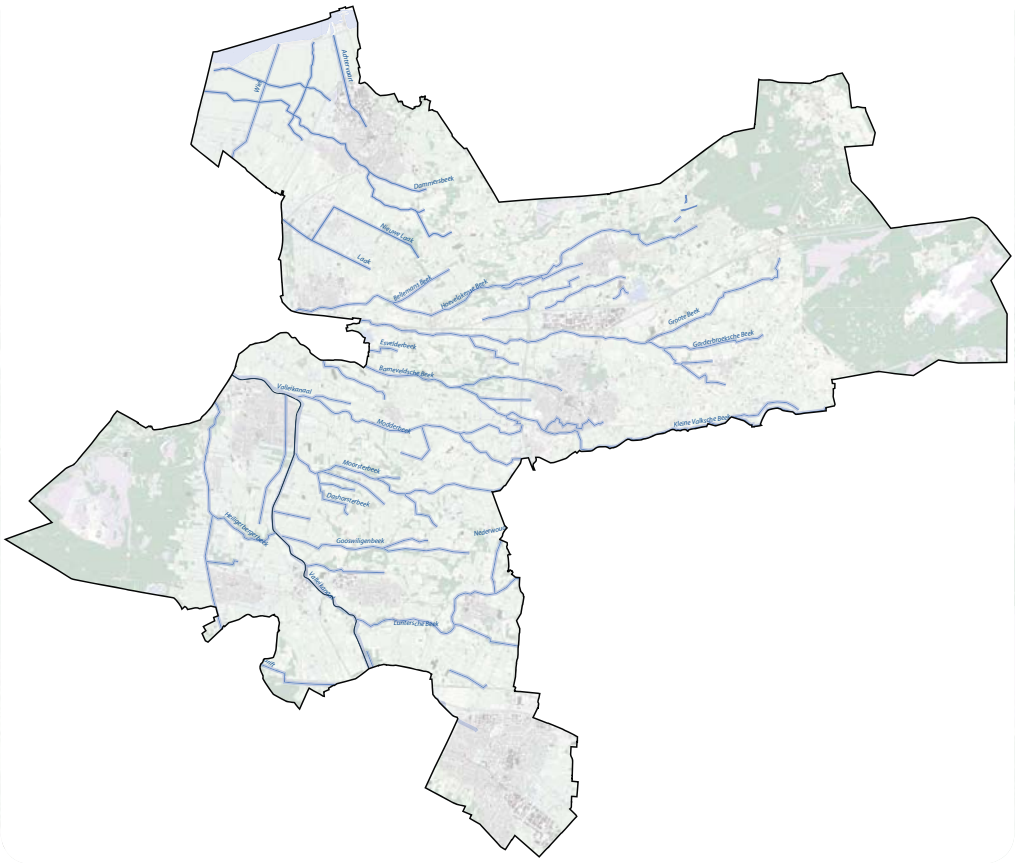

Karakteristieken

De verschillende beeksystemen in de Gelderse Vallei stromen van oost naar west en komen uit in het Valleikanaal. De volgende bekenstelsels worden daarbij onderscheiden: Esvelderbeek, Dammersbeek, Modderbeek, Barneveldse beek, Hoevelakense beek, Grote beek, Lunterse beek, Heiligerbergerbeek, Moorstenbeek.

Ontwikkelingen

Door normalisatie van de beken in het verleden zijn de beken steeds minder zichtbaar in het landschap en is de ecologische waarde verminderd.

Koers

Het versterken van het natuurlijk karakter van beken, met als uitgangspunt een wisselende breedte en gevarieerde natuurlijke beekbegeleidende beplanting. De koers voor de beken is in het Gebiedskatern Gelderse Vallei en het Landschapsontwikkelingsplan uitvoering beschreven.

De Luntersebeek tussen Woudenberg en Scherpenzeel met een genormaliseerd profiel.

Lunterense beek bij Renswoude: heringericht met ecologische oevers.

Hermeandering kleine Barneveldse Beek bij Nieuw Landgoed Barneveld

Grebbelinie en Valleikanaal

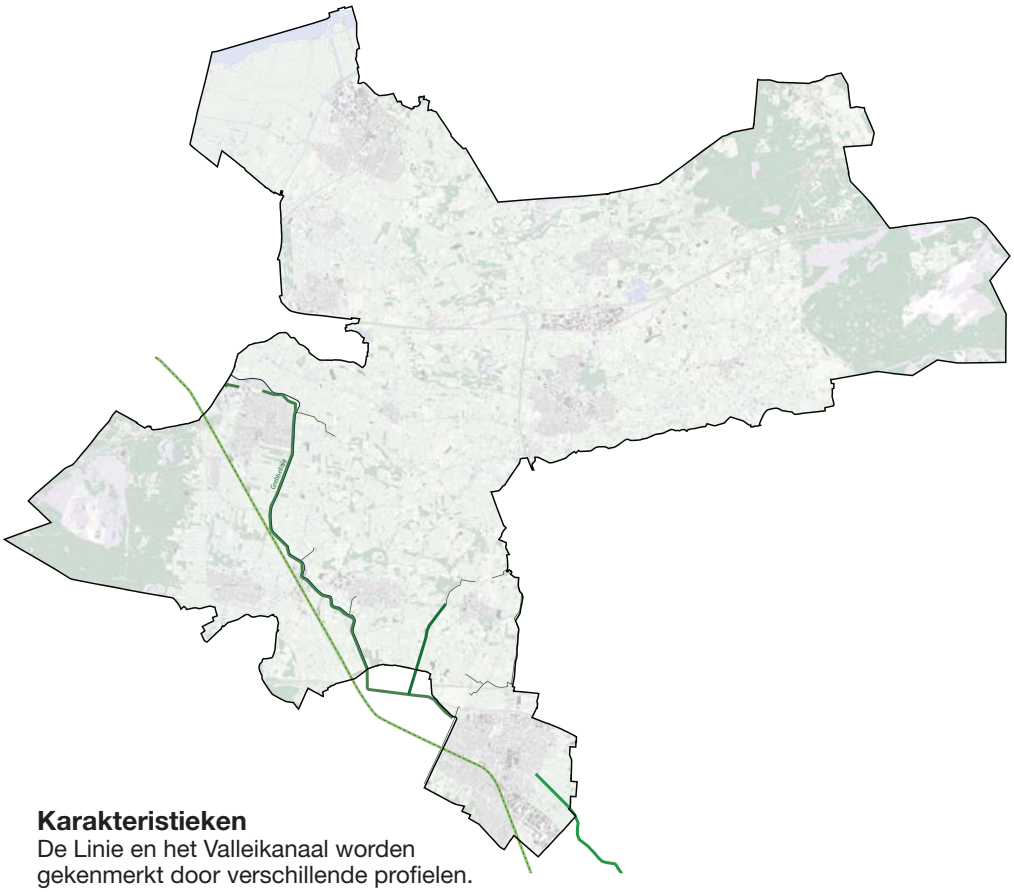

Karakteristieken

De Linie en het Valleikanaal worden gekenmerkt door verschillende profielen. Een langgerekt noord-zuid verloop van de doorgaande verdedigingslijn, met op een aantal plekken dwars daarop de keerkades die de scheiding vormen tussen de verschillende inundatiekommen. Een west-oost profiel, bestaande uit het achterland, een bebosde kade met verdedigingswerken, een waterloop en een relatief open inundatiegebied.

Ontwikkelingen

Door ontwikkelingen in het landschap verdwijnen de karakteristieken van met name het west-oost profiel waarbij het onderscheid tussen de verdichte westkant en de openheid van de oostelijk gelegen innundatievelden steeds verder verdwijnt.

Koers

Voor de koers wordt verwezen naar het Beeldkwalitetisplan Grebbelinie 2012. Hierin wordt ingezet op het versterken van de samenhang in de linie van zuid naar noord, het versterken van het contrast tussen de west- en oostkant van de liniedijk en het verbeteren van zichtlijnen van en naar de linie-elementen.

Het kenmerkende profiel van Grebbelinie en Valleikanaal.

De doorsnijding van Grebbelinie bij Leusden is zichtbaar gemaakt met behulp van met beton gevulde zandzakken.

Parallel aan de Grebbelinie loopt het oude spoorlijnte van Amersfoort naar Kesteren.

2 BEELDKWALITEIT

Beeldkwaliteit

Principes voor erfinrichting

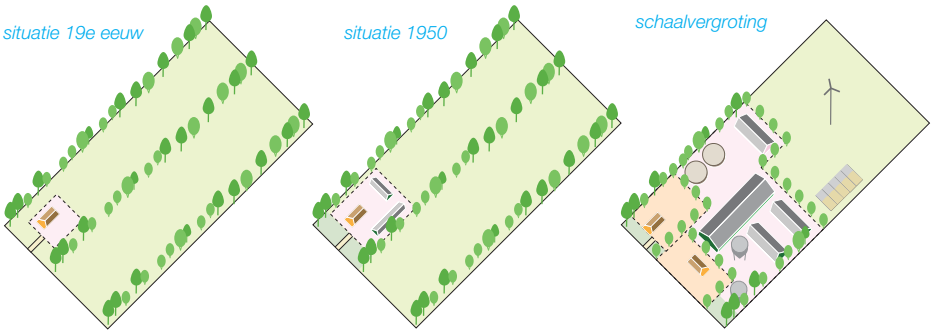

Door schaalvergroting verrommelt het erf en wordt het landschap aangetast

Door de schaalvergroting in de landbouw van de afgelopen decenia is de structuur van het landschap voor een groot deel verloren gegaan. De landschapsbeplanting direct grenzend aan het erf is verdwenen of verschraald en heeft er een vervaging van de verschillen tussen de landschapstypen plaatsgevonden. Door de vrije plaatsing van steeds grotere bedrijfsgebouwen op het bouwblok en het plaatsen van afschermende beplanting om individuele bedrijfsgebouwenom ze aan het zicht te onttrekken, heeft er bovendien een verrommeling van de erven zelf plaats gevonden.

Wensbeeld voor schaalvergroting in de toekomst

Door bij schaalvergroting aandacht te schenken aan de juiste situering van nieuwe bedrijfsgebouwen en overige elementen op het erf kan er een kwaliteitsslag in het landschap plaats vinden. hierbij wordt gestreeft naar het volgende:

- Een duidelijke opbouw van het bouwblok met onderscheid tussen woongedeelte met tuin en agrarische bedrijfsgedeelte met erf , waarbij de

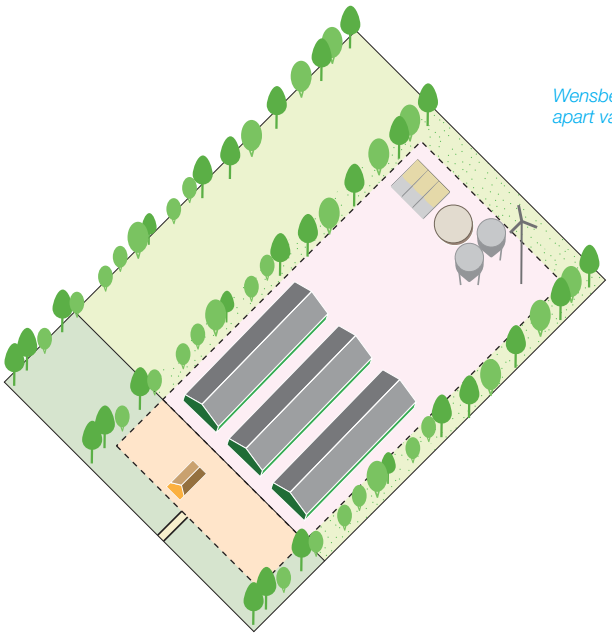

Wensbeeld: op het bouwblok ligt het woongedeelte van apart van bedrijfsgebouwen en erf.

Streven naar samenhang: bouwvolumes en kappen staan in één richting haaks op of in een grote hoek t.o.v. de weg.

Zichtbaar contrast tussen woonhuis en bedrijfsgebouwen: woonhuis expressief in materiaal en kleur, bedrijfsgebouwen donker, rustig en ingetogen.

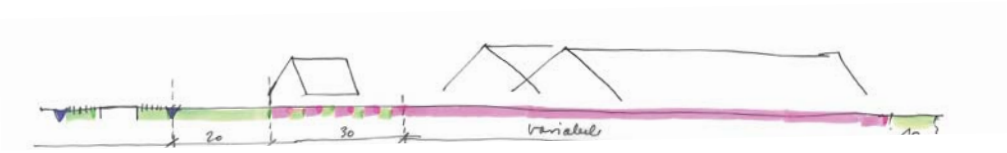

20 — 30 — variabel — 10

openbare weg — tuin — woning + tuin — bedrijfsgebouwen + erf — landschapszone

woonzone voldoende diepte kriijgt vanaf de weg (ca. 50 m.).

- Het vrijhouden van een landschapszone rondom het bouwblok aan de zij- en achterkant ca 10 m., aan de wegzijde ca 20m.
- Bij de architectuur geen onderscheid maken tussen burger- en bedrijfswoningen.
- Het toepassen van passende landschapsbeplanting om landschapsstructuren te versterken in plaats van erfbeplanting om bebouwing “weg te werken”.

In de kwaliteitsbladen voor de verschillenden landschapstypen wordt dit wensbeeld verder uitgewerkt.

Nadere aanbevelingen voor erfinrichting en beplantingskeuze

In het gebied is veel expertise over beplantingskeuze en erfinrichting aanwezig. Die kennis is in veel stukken vast gelegd. In de kwaliteitsbladen ligt hierop niet de focus, het stuk wil juist aanvullend zijn, door het accent te leggen op de tussenschaal. Daarom wordt voor meer specifieke informatie verwezen naar ander stukken, waarvan het Beeldkwaliteitsplan Functieveranderingen Gelderse Vallei en het Landschapsontwikkelingsplan Gelderse Vallei (H6) twee belangrijke

Beeldkwaliteit

Bedrijfs- en burgerwoning

Kenmerkend voor de Gelderse Vallei is het boerderijtype Hallenhuis.

Voorbeeld: Hallenhuis op landgoed Scherpenzeel.

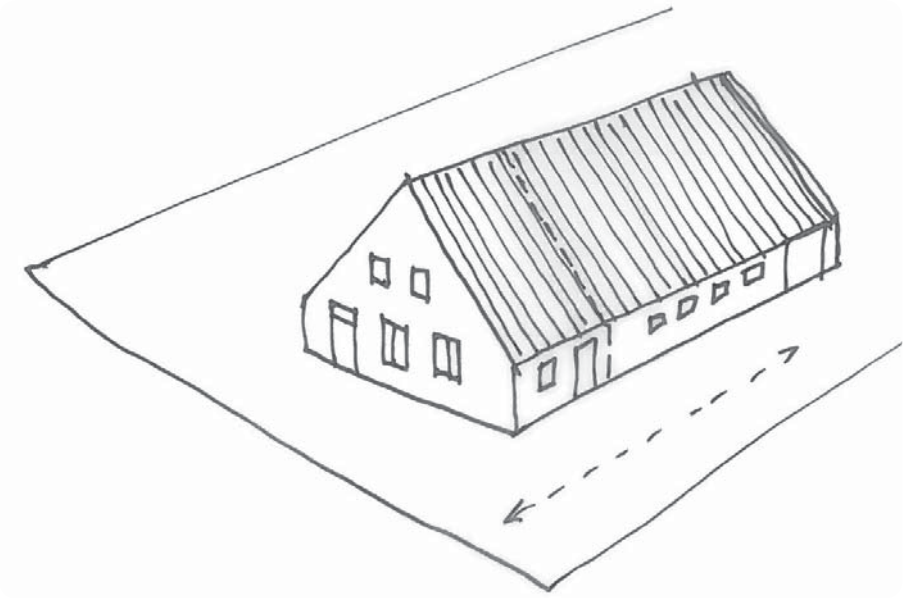

Op weg naar een streekeigen architectuur

Om te komen tot een streekeigen architectuur voor de Gelderse Vallei en de Utrechtse Heuvelrug is het streekeigen Hallenshuis als vertrekpunt gekozen. Daarbij is er geen onderscheid gemaakt per landschapstype, omdat, nu en vroeger, er nauwelijks verschillen zichtbaar zijn.

Kenmerken van het Hallenhuis zijn:

- Een eenvoudige vorm waarin verschilende functies (wonen, stal, schuur) zijn opgenomen.
- Eén volume, geen geleding, één laag met een hoge kap waarbinnen wel verschillende lagen mogelijk zijn.
- Het gebouw staat (meestal) in de lenterichting van de kavel, dwars of in een hoek op de weg.

Op de volgende pagina's is een aantal principes beschreven waarmee vanuit de typologie van het Hallenhuis een streekeigen architectuur ontwikkeld kan worden.
Met behulp van voorbeelden is weergegeven welke vrijheid deze principes geven om te komen tot een samenhangende en gevarieerde architeuur van de streek.

Beeldkwaliteit

Bedrijfs- en burgerwoning

Referentie Maas Architecten

Referentie Maas Architecten

Referentie Onix Architecten

Principes voor nieuwbouw

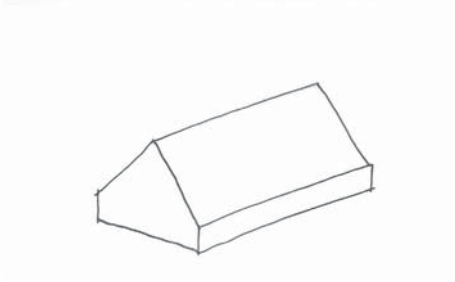

uitgangsvorm nieuwbouw;
zowel bedrijfswoning als burgerwoning

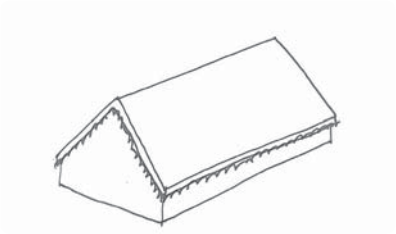

daklijn als bijzonderelement

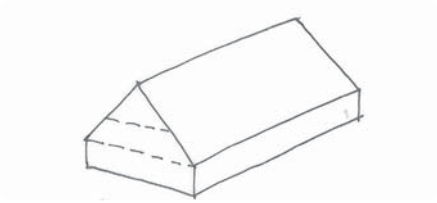

één laag + kap

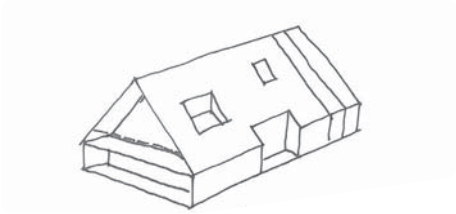

relatie binnen/buiten opgelost binnen volume

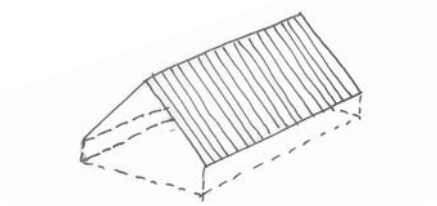

kap is gezichtsbepalend;
alle woonfuncties onder één dak, ook garage(s)

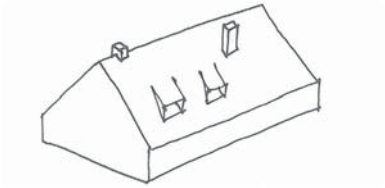

toevoegingen aan kap onderschikt

Beeldkwaliteit

Stallen en schuren

Voorbeeld nieuwe pluimveestal

Referentie DXP: stal uit één materiaal

Referentie Onix - zorgboerderij de Mikkelhorst

Principes voor schuren

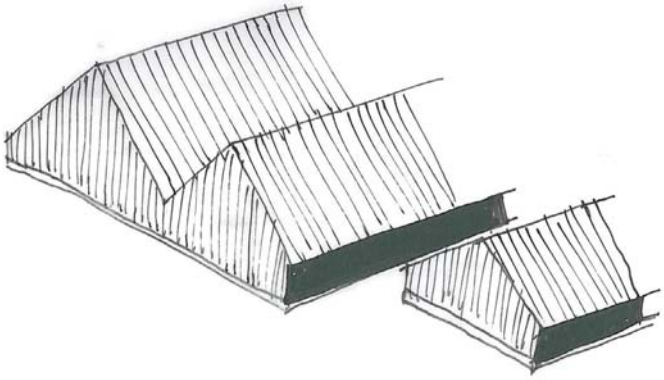

Principes
- Verschillende bedrijfsgebouwen met één type afwerking
- Materiaaltoepassing en dakhelling kan variëren
- Plint als accent: beton, baksteen, hout
- Gevelafwerking hout of houtachtig
- Eén dakvolume, niet geleed per gebouw

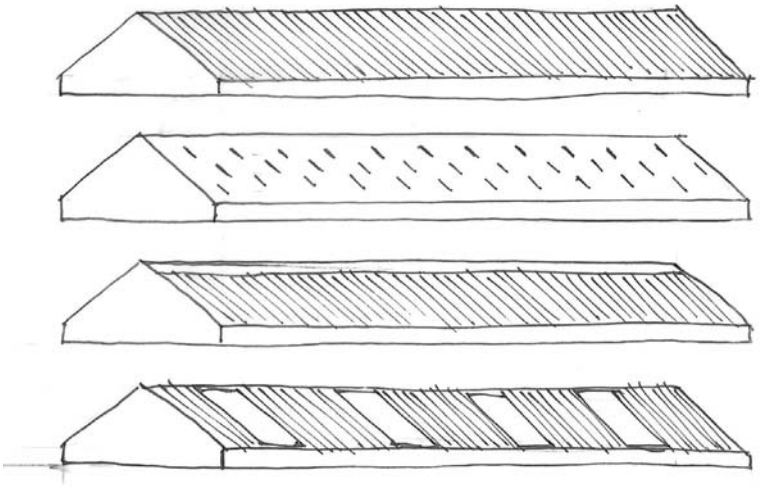

geen ramen

regelnatig gespreid

lange strook

dwarsstroken

Voorbeelden voor de invulling van het dakvlak

Beeldkwaliteit

Stallen en schuren: innovatieve toepassingen

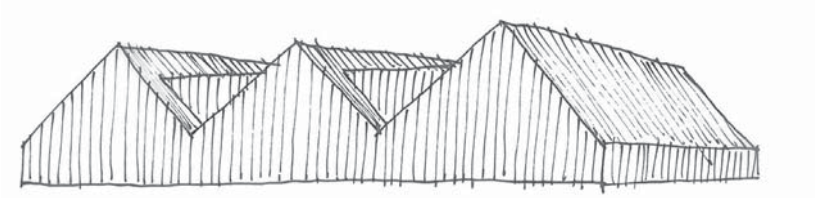

Gekoppelde schuren tot één grote schuur

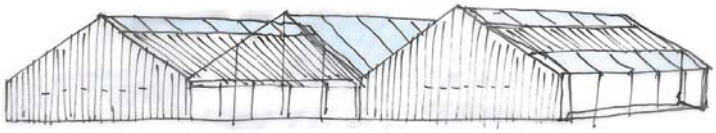

Combinatie van vrije uitloop en vaste stallen in een samenhangend streekeigen silhouette

Italiaanse kap gecombineerd met een traditionele inloopstal

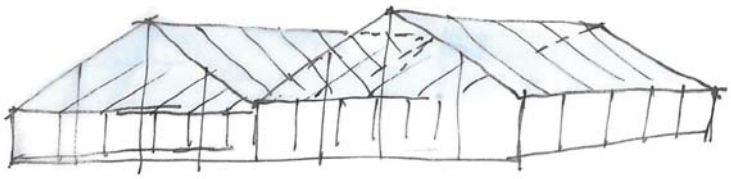

Een uitloopstal met streekeigen kap

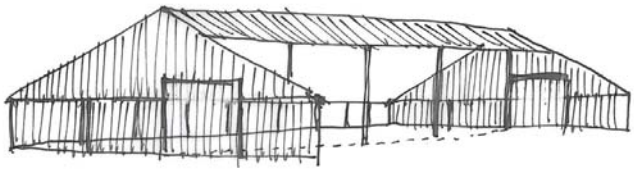

Een openstal met een streigeigen contour